

ספרות ואגדות

א. גיא

יעקב חורגין האיש והסופר

(קיום לדמותו)

מחסור הופקר ללכונטיניות האליאנסאית של אז, בעצתו של אחד העם לוועד האודסאי. יעקב חורגין קיבל חינוכו ב"עזרה" על שפת לימודה העברית והגרמנית.

ימי התבגרותו עברו עליו בטבריה. ובין השכונות היפואיות לבין טבריה, נתגלגלו שנות המלחמה "הראשונה", ובה חש יעקב חורגין לא מתוך קריאה בעתונים. השכונות היפואיות, המלחמה, טבריה, הם הנושאים העיקריים ביצירת חורגין המספר. ורק בי שנים האחרונות נתגלה רקע נוסף ליצירה של חורגין, רקע התקופה עם הגסיעה לאמי ריקה. אבל עיקרה הוא הסימטאות היפואיות והטבריאניות. יפו היתה אז "השער לעליה" וטבריה עדיין אחת מ"ארבע הערים הקדושות", שעוד לא נהפכה ל"קארלסבאד", כביכול. כך עברו על חורגין ימי לימודיו בכחלי בית הספר על הציונות הבלתי רשמית שבו, כשבחוץ עולות צריחות של ונגרנים, מוכרי מים צבעוניים בשרבו של יום, לקול הזוגים של גמלים ולשעטת פסיעותיהם המדודות. מבעד חלון בית הספר נראים כבסים מתוחים על חבל מבית לבית לרוחב הרחוב, כשהם מלבינים בשמים הכחולים. ומרחוק הומה הים את המיתו הנצחית ואשר הגישה אליו היא עדיין נדידה במדבר של חול.

והנה פרצה מלחמת העולם "הראשונה". על הישוב הדל בכמותו עבר מבתן קשה. חורגין הצעיר, שבזכות "עזרה" הוא שומע גרמנית, גוייס לצבא הטורקי המודרך ע"י גרמנים. ולעיני העלם הרגיש, בהיר העינים, מתגלגלים החיים בעורף הצבאי על כל המופקר במ. חורגין אינו סגור בדי אמותיו היהודיות. טובי סיפוריו מוקדשים לקורות המלחמה, הנוראה לא רק בשל החרב המשכלת. כי מרובים הם חללי רעב על חללי חרב. אל אזניו ואל לבו של חורגין, הנמצא בחזית סיני וארץ ישראל, מגיעים הדי הטבח הארי מני מהקצה השני של המלחמה, מחזית קאווקאז. וסיפורי חורגין על נושא זה נכתבו שנים מספר לפני הטבח היהודי, שנערך בזמן המלחמה "השנייה". חזות קשה חזה חורגין. פלא הוא ואדם "ללא חכמות" זה, שהאלוהים בראו כה ישר, יש לו עינים לראות את השפלות, את ההתנוונות הליבנטית נית הטיפוסית של קציני צבא חוד מלכותו השולטן. ולא רק בתיאורי השכונות היפואיות, את "שער העליה" ואת אחת מ"ארבע הערים הקדושות". חורגין הוא המסיפר של יום קטנות. כזה הנהו גם בסיפורי המלחמה שלו. בפשטות, ולא בצריחות זורלות, הוא מתאר כל זה. אין חורגין נופל לפאציזיפמוט זול בנוסח המספר העברי הידוע, שאף הוא כתב מה שכתב על המלחמה. כן, חורגין הוא המספר של יום קטנות. גיבוריו הם אפורים למדי, אין הוא מרקיע שחקים. הוא מתאר את החיים כמות שהם ללא כחל ושרק. אין הוא מתטט להנאתו בווהמה, כפי שנוהגים לעשות זאת ה"מודרניסטים" שלהם ושלנו. כבני מרון מעביר חורגין לנגד עיני הקורא את האנשים הקטנים, הם ונשותיהם, טפס ובהמות הבית שלהם, — בני השכונות. עולם מלא מגלה חורגין לקוראים. עולם ללא רומאנטיקה, אבל גם ללא נאטוראליזם גס. אלא עולם כמות שהוא. חורגין אוהב עולם זה, אבל אינו מבסה על מערומיו.

אין חורגין משתייך על הסופרים "הלא-איכפתים". אדרבה. אפילו בסיפורי "השקט" שים" מורגש יחסו של המספר לאנשים החיים ולתופעות החיים למיניהם. מוזר הדבר: היכן נטל יעקב חורגין את רגש השלילה העמוק ל"אדמת"? הן ימי הילדות והנערות שלו לא עברו עליו כ"תחום המושב" שבי אותה ארץ רחבת ידים, בה התחולל הפיטפוט ה"פברוארי" והדימגוגיה מלוח הטבח ה"אוקטבוארי"? אלו הדים יכלו להגיע לאזניו הצלולות של הנער, שגדל בשכונות היפואיות? אכן האוירה בישוב בתקופת "העליה השלישית" היתה אוירה שלילית. אלא שחורגין אינו יודע "להתחכם", בעל שכל ישר הוא, בעל מאור פנים. מעומק נפשו הזכה, משכלו הצלול, שאינו ניתן ל"זמירות של אותם הזמירים", אם נרצה להשתמש בלשון השיר הרוסי הקדמון, גיבש חורגין את השקפת עולמו החד-נסי. ונוסף לזה אין בו הכשרון של סתגלנות, אותו כשרון בו "מבורכים" רוב רובם של סופרי ישראל בדור האחרון. חורגין לא שט מעולם בזרם ואזנו נשמעת אך ורק למצפוננו. חגו של חורגין הוא חג מפנה ההתחדשות של התרבות העברית, התחדשות שבא תבוא, שי מוכרחה לבוא.

בחדשים אלה מלאו ששים למספר יעקב חורגין. מאורע זה לא הוזכר במרבית העתונים. המבקרים הספרותיים, ההולכים בתלם, לא התפנו משומימה לכך. הן הם ממלאים את טוריהם לכל נער "אץ קוצץ" מודרני. והן יעקב חורגין לא סגר מעולם לאינטר-נציונל. יעקב חורגין פשוט "קיפח את עולמו" בשל כך. אלמלא היה הולך בתלם והיה סופר "מתקדם", כי אז היו הכל מקטירים לו עכשו. ועוד "חסרון" ליעקב חורגין. הוא

מספר כדבר איש לרעהו. הקורא רץ בכתיבתו. היא מובנת לו. אין הוא, הקורא, זקוק לקמט מצחו כדי לרדת לסוף דעתו. בשני פגמים אלה — מקור ההתעלמות.

* * *

רוב רובם של סופרי ישראל — ימי ילדותם ונעוריהם וגם תור התבגרותם עברו בחו"ל. אנו נזכרים רק בשני סופרים עבריים שנולדו בארץ והם יהודה בורלא ויעקב חורגין (ואין המדובר כאן בסופרים הצעירים). הוריו של יעקב חורגין היו בני העליה "הראשונה". לעומת בורלא הירושלמי, בן העיר העתיקה, הרי יעקב חורגין הוא יפואי. יפו העיר בהא הידיעה של העליה הראשונה. יעקב חורגין הקדים לראות את אור העולם עשר שנים לפני הווסדה של "אחוות בית". ילדותו וימי נעוריו עברו עליו בשתי השכונות היפואיות, הטרומית-לאביביות: נוה שלום ונוה-צדק. אז מלפני ששים-חמישים שנה הן היו שכונות אולטרה-מודרניות. בליל זידגונים, ב"בבל" של שבטי ישראל, ששרר אז באותן השכונות, התפרצה העברית, כמעין זך, ופתחה בכיבושה, כיבוש של "לשון קודש", שידעה על העם, אל השוק. כאן נמצאו שני בתי הספר העבריים המודרניים: "בית הספר לכנות" של חובבי-ציון האודסאיים, בית ספר שעליו הרבה לכתוב אחד-העם. ולעומתו בית הספר לבנים, שבשל